

VERESS EMŐD

Váltójogi viták: a „biankó” saját váltó¹

Disputes on Bill of Exchange Law: The “Bianco” Promissory Note

Abstract: The study examines a specific and contested issue of bill of exchange law: the bianco (not fully completed) promissory note. The author provides an overview of the regulatory framework of the bill of exchange law introducing the concepts of both bills of exchange and promissory notes along with their essential elements. Special attention is given to the unique characteristics and legal nature of the intentionally not fully completed promissory note, particularly its distinction from an incomplete bill of exchange. Through the analysis of a specific legal case, the study highlights the practical challenges associated with the use of bianco promissory notes and the issue of abusive completion. The study critically evaluates the relevant judicial practice, especially concerning the legal position of sureties and the interpretation of bill of exchange defences. The author argues that the bill of exchange, particularly the promissory note, can still play a significant role in modern economy and could regain prominence in business practice through legal and economic educational reforms.

Keywords: bill of exchange, promissory note, *bianco* promissory note, *aval* (bill suretyship), bill of exchange defences

Összefoglaló: A tanulmány a váltójog egyik sajátos és vitatott kérdését, a biankó saját váltót vizsgálja. A szerző áttekinti a váltójogi szabályozás alapjait, bemutatja az idegen és saját váltó fogalmát, valamint azok kellékeit. Kiemelten foglalkozik a biankó váltó sajátosságaival és jogi természetével, különös tekintettel a kellékhányos váltótól való elhatárolására. Egy konkrét jogeset elemzésén keresztül rávilágít a biankó váltó gyakorlati alkalmazásának problémáira és a visszaélésszerű kitöltés kérdéskörére. A tanulmány kritikával illeti a vonatkozó bírói gyakorlatot, különösen a váltókezes helyzetének megítélését, valamint a váltókifogások rendszerének értelmezését. A szerző álláspontja szerint a váltó, különösen a saját váltó, a modern gazdaságban is jelentős szerepet tölthet be, és jogi, valamint közgazdasági oktatási reformok révén újra előtérbe kerülhet a gazdasági gyakorlatban.

Kulcsszavak: idegen váltó, saját váltó, biankó váltó, váltókezesesség, váltókifogások

1 A tanulmány korábbi változatát lásd VERESS Emőd: *A biankó saját váltó – egy jogeset anatómiája = Emlékkötet Beck Salamon születésének 130. évfordulójára*, szerk. PUSZTAHELYI Réka, Miskolc, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2016, 57–73. A jelen változat a korábbi szöveg hatályosított változata, e formában történő közreadását többek között a szöveg oktatási felhasználása indokolja.

1. Bevezető gondolatok

Magyarországon a váltójog joganyagát jelenleg a váltójogi szabályokról szóló 2017. évi CLXXXV. törvény (a továbbiakban: Vtv.) tartalmazza.² A váltójog alapját a Genfben 1930. június 7-én megkötött váltójogi egyezmények képezik.³

A második világháború előtti időszakban a váltók használata mindennapos volt, a gazdasági életben kiemelkedő szerepet töltöttek be, a váltókat a jogtudósok a legnagyobb komolysággal és részletességgel elemezték,⁴ illetve a váltójogi joggyakorlat mennyiségileg és minőségileg is meghatározó jelentőségű volt. Egy, a XIX. században publikált váltójogi műben mottóként idézték azt a Zala megyei követjelentést, amely szerint „*a hitelnek és kereskedésnek, melyek nélkül korunkban nemzet virágzó nem lehet, leghatalmasb eszközei a váltók, és legerősebb támaszai a váltótörvények*”.⁵ Ezzel a megállapítással szemben a váltók gazdasági súlya az államszocialista diktatúra alatt megszűnésig visszaszorult (az állami vállalatok közötti gazdasági viszonyok nem igényelték a váltók széles körű használatát), és a rendszerváltás után nem sikerült a váltókat újra a gazdasági gyakorlat szerves részévé tenni, annak ellenére – ez meggyőződésem –, hogy a váltóknak, jelenleg elsősorban a saját váltónak igenis lehetnek nagyon fontos funkciói a XXI. századi gazdaságok számára is. Ennek okát a váltókultúra lecsökkenésében, a gyakorló jogászok körében a váltójogi ismereteknek viszonylagos hiányában azonosíthatjuk: „*amit nem ismerünk, attól ódzkodunk...*”⁶

A váltóknak a gazdasági életben és a váltójog jogi tudományosságban való szerepének feltámasztásáért sokat tehetne a genfi egyezményen alapuló, de modern váltójogi törvény kidolgozása és elfogadása. Bízom benne, hogy ennek a váltótörvénynek a kidolgozása a következő években meg fog történni.⁷

2 Korábban a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet (Vr.) volt a releváns magyar váltójogi joganyag.

3 Magyarország (akkor a Magyar Népköztársaság) megerősítő okiratainak letétele az Egyesült Nemzetek főtítkárájánál 1964. évi október hó 28. napján történt meg.

4 Beck Salamon például kiemelkedő tudományos igényességgel kritizálja a(z akkor még a magyar igazságszolgáltatás rendjébe tagolódó) nagyváradi és kolozsvári törvényszékek renitens határozatait, amikor e törvényszékek változtattak a korábbi joggyakorlaton, és a közkereseti társaság váltókötelezettségeiért nem ismerték el a (társaság tartozásaiért egyébként korlátlan módon felelős) tagok felelősségét. Lásd Beck Salamon: *A tagok felelőssége a közkereseti társaság váltókötelezettségeiért*, Jogtudományi Közlöny, 1908/29, 254–255.

5 Császár Ferencz: *A magyar váltójog*, Emich Gusztáv, Pest, 1843, 2.

6 Lásd Bíró Györgynek a LESZKOVEN László: *A váltó, mint kötelelem*, Novotni Kiadó, Miskolc, 1999 kötetéhez írt előszavát.

7 Összehasonlítás képpen Romániában a genfi egyezmény alapján az idegen és a saját váltóról szóló 1934. évi 58. törvényt fogadták el (Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și biletoului la ordin), a joganyag modernizálását a rendszerváltás után gyakorlatilag a törvény szövegének érintetlenül hagyásával, a váltók banki forgalmának részletes szabályozásán keresztül, a Román Nemzeti Bank végezte el.

2. A váltó fogalma

E tanulmánynak nem célja a váltó fogalmát kimerítően elemezni, de egy rövid, vázlatos meghatározás mindenképpen szükséges. A Vtv. a váltó két típusát szabályozza. Az első az idegen váltó, a második a saját váltó.

Az *idegen váltó* kiállítója arra szólít fel egy név szerint megjelölt személyt, a címzettet, hogy meghatározott pénzeszeget fizessen egy harmadik személynek, a kedvezményezettnek, határidőre vagy annak rendeletére. Az idegen váltó minimálisan három személy részvételét feltételezi, és két jogviszonytípust. Az elsőt az eredeti jogviszonyok képezik, amelynek alapján kiállították az idegen váltót (például: A tartozik B-nek, C tartozik A-nak; A idegen váltót fog kibocsátani, annak érdekében, hogy C fizessen B-nek). A második típust a váltójogviszonyok alkotják, amelyek függetlenek az eredeti jogviszonyoktól, csak az értékpapírba foglalt jogra vonatkoznak; az idegen váltó ezért absztrakt értékpapír. Amint látszik, az idegen váltó jogi mechanizmusa a követelés engedményezésére⁸ hasonlít, egyfajta egyszerűsített, a köztörvényinél jóval szigorúbb feltételek között történő engedményezés.

A *saját váltó* olyan értékpapír, amelyben a kiállítója vállalja, hogy lejáratkor meghatározott összeget fizet a kedvezményezettnek. A saját váltó közvetlen fizetési ígéretet tartalmaz, és két személy közötti viszonyt feltételez.

A váltó mindkét típusa *formális* (kellékeit a törvény meghatározza), *teljes* (önálló, önmagában elégséges a benne foglalt jog gyakorlásához),⁹ forgatmány útján *átruházható, absztrakt*, és mint ilyen, *ellenszolgáltatáshoz nem kötött, pénzfizetésre kötelező* értékpapír.

3. Váltókellékek - a váltó érvényességének feltételei

A váltókellékeket a Vtv. határozza meg. Így az idegen váltó tartalmazza:

- „a) a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelven;*
- b) a határozott pénzeszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyást;*
- c) a fizetésre kötelezett nevét (címzett);*
- d) az esedékesség megjelölését;*
- e) a fizetési hely megjelölését;*
- f) annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;*

⁸ A Ptk. 6:193. §-a szerint a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra ruházhatja át. Az engedményezéssel az engedményesre szállnak át a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok, valamint a kamatkövetelés is. Az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép.

⁹ A váltó megtestesíti, inkorporálja a jogot: „*az elvileg csak a papírban..., a papír által létezik*”. Lásd NAGY Ferencz: *A magyar váltójog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra és külföldi törvényhozásokra. 5. javított és bővített kiadás*, Atheneum, Budapest, 1906, 2.

g) a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;

h) a kibocsátó aláírását.”¹⁰

Az az okirat, amelyből az előbb megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket: a) az olyan váltót, amelyen az esedékesség nincs megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni; b) külön megjelölés hiányában a címzett neve mellett feltüntetett helyet fizetési helynek és egyúttal a címzett lakóhelyének kell tekinteni; c) ha a váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, a váltót úgy kell tekinteni, mintha a kibocsátó neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

A saját váltónak a következő kellékeket kell tartalmaznia:

„a) a váltó elnevezést az okirat szövegében, éspedig az okirat kiállításának nyelvén;

b) a határozott pénzüsszeg fizetésére szóló feltétlen kötelezettségvállalást;

c) az esedékesség megjelölését;

d) a fizetési hely megjelölését;

e) annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;

f) a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;

g) a kiállító aláírását.”¹¹

Az az okirat, amelyből az előbb megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem saját váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket: a) az olyan saját váltót, amelyen az esedékesség nincsen megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni; b) külön megjelölés hiányában az okirat kiállításának helyét fizetési helynek és egyúttal a kiállító lakóhelyének kell tekinteni; c) ha a saját váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, a saját váltót úgy kell tekinteni, mintha a kiállító neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

Mindkét váltótípus esetében megállapíthatjuk, hogy a Vtv. szerint kellékhányos váltóokirat szankciója az, hogy az adott okirat „nem váltó”, illetve „nem saját váltó”. A kellékhány a váltón kívüli bizonyítás által nem pótolható.¹² Összefoglalva: helyesen állapították meg a szakirodalomban, hogy „az olyan okirattól, amelyen a váltó lényeges alkotórészeinek valamelyike hiányzik, váltójogi kötelezettség nem származik. Az ilyen okirat tehát nem váltó. A kellékhány nemcsak az alapváltót teszi érvénytelenné, hanem minden, az okiratra később rávezetett váltónyilatkozatot is (elfogadást, forgatást, kezességet stb.).”¹³

A fenti rövid áttekintésből is látszik, hogy a váltóba foglalt jog és a váltópapír között szerves egység áll fenn, a követelés a papírral össze van forrva.¹⁴ „A papír nem csupán arra való, hogy a benne kifejezett váltókövetelésről bizonyítékot szolgáltatson, hanem hatályosságának lényeges feltétele, s nem is csupán a váltókövetelés keletkezéséhez, hanem annak további fennmaradásához és érvényességéhez is szükséges.”¹⁵

10 Vtv. 1 §.

11 Vtv. 75 §.

12 NAGY: i. m., 177.

13 KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938, 339.

14 NAGY: i. m., 2.

15 Uo.

4. A biankó váltó fogalma és a kellékhányos váltótól történő elhatárolása

A „bianco” fehér, illetve üres jelentésű olasz szó. Azt a helyzetet jelzi, amelyben a váltó részben vagy egészben nem kerül kitöltésre. A Vtv. 10. §-a szerint *„ha a váltó a kibocsátáskor hiányos volt és a pótlás a létrejött megállapodástól eltér, a váltóbirtokossal szemben a megállapodás megszegésére csak abban az esetben lehet hivatkozni, ha a váltót a váltóbirtokos rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el”*.

A kellékhányos váltó és a biankó váltó fogalma egymásnak látszólag ellentmond, e két fogalom között valós feszültség áll fenn. Hogyan lehet a kellékhányos váltót a biankó váltótól elkülöníteni? Azon álláspont, amely szerint a váltónak az igényérvényesítés pillanatában kell hiánytalannak lennie, túl leegyszerűsítő, mert nem ad magyarázatot a kellékhányos váltó és a biankó váltó közötti eltérésre. Ha ezt a megközelítést követjük, akkor a kellékhányos váltó és a biankó váltó azonos realitást fednek, azaz bármely kellékhányos, azaz nem létező váltó az igényérvényesítés pillanatáig kitölthető és érvényes váltóvá alakítható.

Véleményem szerint a kellékhányos váltó és a biankó váltó között alapvető eltérések állnak fenn, amelyek a Vtv. 10. §-ából levezethetőek. Biankó váltó esetében:

- a kibocsátás pillanatában a váltó egyes kellékeit szándékosan nem tüntetik fel, szemben a kellékhányos váltóval;

- a fel nem tüntetett kellékek vonatkozásában a kibocsátó és a címzett között a kitöltésre vonatkozóan a biankó váltó esetében megállapodásnak kell fennállnia, szemben a kellékhányos váltóval, melynek esetében ez a megállapodás hiányzik.

Biankó váltó esetében a kedvezményezett önálló és visszavonhatatlan jogot szerez a váltóúrlap kitöltésére,¹⁶ viszont csakis a megállapodás keretei között: a megállapodás köti a kedvezményezettet.

Következésképpen a kellékhányos váltó kibocsátásának pillanatától nem létezik,¹⁷ szemben a biankó váltóval, melynek esetében a kellékhányok utólagosan, a

¹⁶ KUNCZ: i. m., 340.

¹⁷ Például ha a váltón az a kitétel foglaltatik, hogy „5000 szóval ötezer”, ezen a váltón a fizetendő pénzösszeg nincs értelmesen megjelölve, tehát az ilyen váltóból a lényeges kellék (a pénznem) hiánya miatt váltókötelezettség nem származhatik (Curia: 535/1915); a váltó lényeges kellékei közé tartozik a fizetendő pénzösszeg kitétele, emellett a pénznemnek is a váltón kell foglaltatnia, mert a pénznem meghatározása nélkül egyszerűen csak az összeg kitételéből nem állapítható meg még általánosságban sem az, hogy a váltóadás pénzösszeg fizetésére van kötelezve, ezért az ilyen váltó kellékhányos (Curia: 1264/1918); a váltó szövegén keresztül írott név kibocsátói aláírásnak nem tekinthető (Curia: 800/1902); a cégmegnevezést feltüntető puszta bélyegzőlenyomat cég aláírásnak nem tekinthető (Curia: 1281/1903); a kifejezetten „tanúi” minőségben eszközölt aláírás kibocsátói aláírásnak nem tekinthető (Curia: 1007/1901); ha a váltón a kelet egy nem létező napra van kiállítva, a váltó kellékhányos (Curia: 576/1896) stb. Álláspontom szerint nem helyes azon álláspont, amely szerint a kellékhány utólag orvosolható, a biankó váltó kitöltésére vonatkozó feltételek fennállásának hiányában, így nem állja meg a helyét a Legfelsőbb Bíróság döntése, amelyben általánosan megállapította,

megállapodás szerint pótolhatóak, a váltó eredetileg hiányzó kellékei fokozatosan, a kiállítás követő egy vagy több időpontban, viszont a megállapodás szerint kerülhetnek a váltóokiratra felvezetésre. Vagyis a biankó váltó összes érvényességi kellékét nem a kibocsátás pillanatában, hanem a felek megállapodása szerint meghatározott különböző időpontokban kapja meg.

5. A biankó váltó gyakorlatában felmerülő gyakorlati problémák: egy jogeset anatómiája¹⁸

Ha Beck Salamont „*az utolsó magyar esetjogásznak*” tekintjük,¹⁹ akkor mindenképpen jogesettel is szükségesnek tartom emléke előtt tiszteltetni. (Egyébként nem tartom helyesnek az „esetjogász” és elméleti jogász fogalmának esetleges szembeállítását. A konkrét esetek alapján történő absztrakció, a joggyakorlat tudományos hasznosítása, a jogeset központú megközelítés, a törvénykezés hozzájárulása az életközeli jogtudomány fejlődéséhez megkérdőjelezhetetlen.)

5.1. Az alaphelyzet

A saját váltó gazdasági felhasználásának egyik sajátos területe, ugyanakkor a gazdasági gyakorlatban kialakított alapvető funkciója, amikor a váltót biztosítéki céllal bocsátják ki.

Y részvénytársaság megnyert egy építési közbeszerzést, X részvénytársaság az alvállalkozója.

X az általa alvállalkozóként elvégzendő munkák vonatkozásában előlegre jogosult. Az előleg visszafizetésének biztosítékeként, 2011. július 4-én biankó saját váltót bocsát ki, amelynek kedvezményezettje az Y részvénytársaság. X részvénytársaság igazgatója váltókezesként is aláírta a biankó váltót. (A Vtv. 30. §-a szerint a váltó összegének kifizetését – egészben vagy részben – váltókezesességgel lehet biztosítani. Ahogy megállapították, „*kezesség váltói kötelezettségért éppúgy vállalható, mint köztörvényi kötelezettségért*”.²⁰ Ezt a biztosítékot harmadik személy vagy a váltó egyik aláírója is nyújthatja. A váltókezeséget a váltóra vagy a toldatra kell írni. A váltókezes kötelezettségvállalása

hogy a váltóra a jogszabályban előírt kellékeknek a bemutatáskor és nem a kiállításakor kell fennállniuk (BH 1994/384). Ezen értelmezés szerint a kellékhányos váltó és a biankó váltó közötti elkülönítés értelmét vesztené. Nem szabad elfeledni, hogy a Vtv. 10. §-a is a hiányzó kellék megállapodás (!) szerinti pótlásáról szól. Tehát abban az esetben, ha a kellékhányos nem szándékos, nem áll fenn megállapodás a hiány pótlására, akkor a váltó hiányzó elemét utólag pótolni nem jogszerű.

18 Az itt elemzett jogeset valódi tényállást és határozatokat dolgoz fel – egyszerűsített formában.

19 Vö. VILÁGHY Miklós: *Dr. Beck Salamon (1885–1974). Az utolsó magyar esetjogász halálára*, Jogtudományi Közlöny, 1974/12, 732–734.

20 NAGY: i. m., 283.

akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered.²¹⁾

Mindenekelőtt felmerül a kérdés, mi lehet a gazdasági és jogi racionalitása egy ilyen biankó váltó kibocsátásának. A magyarázat teljesen logikus: Y részvénytársaság átutal egy jelentős összeget előleg jogcímen az X részvénytársaságnak. X részvénytársaság alvállalkozó: a közbeszerzés keretében igen fontos munkálatokat kell elvégeznie. A váltó ebben az esetben nem fizetési eszközként szolgál, hanem más rendeltetése van: fedezeti (biztosítéki) váltó. A fedezeti váltó *„lényege, hogy minden esetben valamely, a felek közötti kötelmi jogviszonyból fakadó kötelezettség teljesítésének biztosítékaként kerül kiállításra”*.²² A biztosítani kívánt kockázat itt az, hogy X részvénytársaság nem teljesíti az alvállalkozói szerződésben meghatározott feladatait, nem végzi el vagy nem megfelelően végzi el (minőség, időkeretek) a vállalt munkálatokat. Ezért Y részvénytársaság e váltó segítségével indirekt módon kontrollálja az előleg sorsát: amennyiben X részvénytársaság nem teljesít, az előleget teljesen vagy részben a váltó segítségével visszavonhatja.

Azért van szükség biankó, azaz kitöltetlen váltóra, mert a fedezeti váltó kibocsátásának pillanatában nem meghatározható az az összeg, amely a váltóban megjelenhet:

- amennyiben X részvénytársaság semmilyen munkálatot nem végez el, akkor a váltót az előleg teljes összegére ki lehet tölteni;

- amennyiben X részvénytársaság a vállalt munkálatoknak csak egy részét végzi el, a váltó segítségével Y részvénytársaság az el nem végzett/el nem fogadott munkálatok értékét, vagyis a kifizetett előleg egy részét vonja vissza a váltó segítségével;

- amennyiben a munkálatokat nem megfelelő minőségben végzi el az X részvénytársaság, és nem teljesíti a szerződés szerinti garanciális kötelezettségeit, akkor a váltót arra az összegre tölti ki Y részvénytársaság, amely a szükséges javítások ellenértéke, és amelyet ő maga vagy más alvállalkozó fog ténylegesen elvégezni;

- amennyiben a munkálatokat késve végzi el az X részvénytársaság, akkor a váltót a késedelmi kötbérnek megfelelő összeggel tölti ki az Y részvénytársaság.

A váltó használatával így kiváltható az X részvénytársasággal szemben vezetett – költséges, időigényes, műszaki szakértői véleményeket feltételező – felelősségi per.

Feltételezzük, hogy X részvénytársaság 70%-ban végzi el azokat a munkálatokat, amelyekre az előleg vonatkozott: ilyen esetben Y részvénytársaság az el nem végzett munkálatok ellenértékére töltheti ki a váltót. Vagy a munkálatok átvétele során jegyzőkönyvbe kerül, hogy X részvénytársaságnak 1 300 000 forint értékben kell javításokat elvégeznie. Ebben az esetben, ha X részvénytársaság nem végzi el a javításokat, a váltót 1 300 000 forint összegre töltik ki. A biankó váltó használatát tulajdonképpen az indokolja, hogy nem lehet előre, a váltó kiállításának pillanatában meghatározni, hogy az előleg teljes összege vagy mekkora része kerülhet a váltó útján visszafizetésre.

Korábban a kellékhianyos és így „nem létező” váltót az érvényes biankó váltótól, a Vtv. 10. §-a alapján úgy különítettük el, hogy a biankó váltó esetében a hiányosság

²¹ Részletekért lásd: Vtv. 30–32. §.

²² LESZKOVEN: i. m., 166.

szándékos és a hiányzó váltókellékek pótlására a felek között megállapodás áll fenn, így ez a váltó biankó váltóként igenis érvényes.

Abban az esetben, ha a váltó bizonyos elemei hiányoznak, gyakorlatilag a kibocsátó mint megbízó és a kedvezményezett mint megbízott között megállapodás jön létre a váltó kitöltésének módját illetően. A Ptk. 6:273. § (1) szerint „*a megbízott köteles a megbízó utasításait követni*”. E megállapodást nyilván érdemes külön okiratba foglalni a bizonyíthatóság végett, de egyébként e megbízás lehet szóbeli vagy akár hallgatólagos jellegű is.²³ Másképpen: „*a megállapodásnak nem kell kifejezettnek lennie, az a körülményekből is kimutatható*”.²⁴ A megállapodás tartalma kulcsfontosságú, ugyanis ez alapján lehet eldönteni, hogy a biankó váltó a megbízásnak megfelelő módon, a meghatalmazás korlátainak tiszteletben tartásával került-e kitöltésre.

A vizsgált esetben nem készült külön írott megállapodás a váltó kitöltésére vonatkozóan, viszont a megállapodás tartama okirati bizonyítás révén meghatározható:

- a váltón feltüntetésre került az „előleg visszafizetése” kifejezés használatával az alapjogviszonyra történő utalás: vagyis a váltó kitöltésére akkor kerülhet sor, amennyiben az előleg visszafizetéséhez ez szükséges;

- a váltóval gyakorlatilag jövőbeli és feltételes kötelmet garantáltak: az előleg esetleges, teljes vagy részleges visszafizetése a nemteljesítés vagy a nem megfelelő teljesítés bizonytalan jövőbeni eseményétől függ;

- a konkrét ügyben megállapítható, hogy X részvénytársaság egyetlen előlegszámlát állított ki Y részvénytársaság felé, és ennek ellenértékét Y részvénytársaság ki is fizette;

- az „előleg visszafizetése” kifejezést a kedvezményezett Y részvénytársaság is elfogadta, ugyanis a váltó átadásáról jegyzőkönyv készült, amelynek részét képezte az így előre kitöltött váltó fénymásolata.

A vállalt munkálatokat X részvénytársaság teljesítette, a kiíró hatóság a munkálatokat át is vette, ezért 2011. december 21-én az előlegszámlát stornírozták, a stornószámlát pedig Y részvénytársaság megfelelően rögzítette a könyveiben. A fedezeti váltóval biztosított kockázatok (nemtéljesítés, nem megfelelő teljesítés) egyike sem következett be, amelyek indokolhatták volna a váltó kitöltését és felhasználását.

Következésképpen 2011. december 21-én megszűnt a kedvezményezett joga a biankó váltó kitöltésére.

Ezt követően X részvénytársaság – e munkálatoktól független okokból – fizetésképtelenségi eljárás, felszámolás alá került.

5.2. A problémák forrása

A két társaság és a két társaság vezetése közötti viszonyok megromlottak. Ilyen körülmények között Y részvénytársaság igazgatója kitöltötte a saját váltót arra az összegre,

23 D. GĂLEȘESCU-PYK: *Cambia și biletul la ordin*, I, Editura Tiparul Universitar, Bukarest, 1939, 483–484. A hivatkozott román szakirodalom kapcsán szeretném megjegyezni, hogy magyar jogi környezetben is teljesen alkalmazhatóak az e művekben kifejtett szakmai álláspontok, tekintettel arra, hogy a genfi egyezményeken alapuló szabályozás normatív tartalma a két államban gyakorlatilag azonos.

24 NAGY: *i. m.*, 485.

amelyekkel álláspontja szerint X részvénytársaság tartozott Y részvénytársaságnak, és kezdeményezte a váltó végrehajtását az X részvénytársaság korábbi igazgatója ellen, aki a biankó váltót váltókezesként írta alá. A felszámolás alatt levő X részvénytársaság vonatkozásában Y részvénytársaság nem jelentkezett mint hitelező, sőt, a jogvita során igazságügyi könyvszakértő megállapította, hogy a könyvek alapján Y részvénytársaságnak nincs követelése X részvénytársasággal szemben.

Az összeg, amelyre a váltót kitöltötték, az előleg összegénél jelentősen nagyobb.

5.3. A jogvita

A kedvezményezett Y részvénytársaság kitöltötte a váltót, olyan körülmények között, hogy nem állt fenn tartozás, és ezzel gyakorlatilag megszegte a váltó kitöltésére kapott megbízást: a biztosított jövőbeni és feltételes kötelem, vagyis az előleg teljes vagy részleges visszafizetése nemteljesítés miatt nem jött létre. Egyértelmű, hogy ilyen körülmények között az Y részvénytársaság visszaélést követett el.

A váltó végrehajtása ellen indított pert X részvénytársaság volt igazgatója mégis elvesztette. Ebben a perben a váltó semmisségének megállapítását kérte, tekintettel a visszaélésszerű kitöltésre.

A bírói érvelések a váltó absztrakt jellegére alapultak: az értékpapírba foglalt fizetési kötelezettség elválik az alapjogviszonytól, a váltó önmagában kötelez.²⁵ „A váltó-kötelem kikényszeríthetősége elsősorban nem azon alapszik, hogy a váltó érvényes magánjogi alapokon nyugszik, hanem azon, hogy az elvont ígéretet váltóba foglalták.”²⁶

Megállapították, hogy a felhozott váltókifogás, vagyis a váltó visszaélésszerű kitöltése az alapjogviszony körébe tartozik, ugyanis az alapjogviszony keretében került meghatározásra a váltó kitöltésének módja. Az érvelés szerint az alapjogviszonyból fakadó kifogásokkal viszont csak X részvénytársaság élhetett volna, és a kifogásra a váltókezes nem hivatkozhat. A váltókezes autonóm váltókötelezettséget vállalt, vagyis a váltókezes szempontjából a váltó érvényesnek tekintendő, és a váltókezes nem hivatkozhat X részvénytársaság személyes jellegű kifogásaira. A Vtv. 32 § (2) szerint a váltókezes „kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered”.

5.4. A bírósági határozatok kritikája

A tényhelyzet jogi megítélése komplex megközelítést igényel. Egyfelől vizsgálni kell a váltó minősített célját (fedezeti váltó), kibocsátása pillanatában a biankó (kitöltetlen) jellegét, a kitöltésre vonatkozó megállapodás létét, tartalmát és megszegését.

A fentiekből kiderül, hogy a váltó biankó váltóként érvényes, és a kitöltési megállapodás tartalma szintén levezethető az alapjogviszony elemzésével.

Tagadhatatlan, hogy a váltókezes valóban autonóm jellegű kötelezettséget vállalt. Váltókezesség révén a váltó kifizetését, és nem az alapjogviszonyból fakadó követelés teljesítését vállalják. A genfi egyezmény és az egyezmény alapján a Vtv. azért rendelkezik úgy, hogy a váltókezes kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség,

²⁵ LESZKOVEN: i. m., 167–168.

²⁶ Uo., 168.

amelyért kezességet vállalt (így az absztrakt váltójogviszonytól elkülönült alapjogviszony), semmis. Ez képezi a bírói érvelés alapját.

A bírói érvelés azonban megkérdőjelezhető. A konkrét ügyben a visszaélésszerű kitöltés²⁷ kifogásával a váltókezes legalább két okból élhetett volna.

Az *első érv* nagyon fontos. A biankó váltó, kitöltetlen formájában, a következő elemeket tartalmazta: a kibocsátó X részvénytársaság aláírását, azonosította a kedvezményezettet (Y részvénytársaság), amely alá is írta a váltó átvételéről szóló jegyzőkönyvet, valamint a váltókezes aláírását. Következésképpen a váltó kitöltésére vonatkozó megállapodás háromoldalú! E megállapodásban a biankó váltót aláíró váltókezes saját maga vesz részt, eltérően a nem biankó jellegű váltó kifizetéséért vállalt váltókezességtől. Így, ha a biankó váltót a kitöltési megállapodástól eltérő módon töltik ki, akkor a váltókezes, amikor a váltó semmisségére hivatkozik a visszaélésszerű kitöltés miatt, akkor nem a váltó kibocsátójának az alapjogviszonyból fakadó kifogását próbálja érvényesíteni, hanem saját személyes kifogással él, mint részes fél a kitöltési megállapodásban. (Például ha a váltókezes a kibocsátó megtevesztés okozta akarathibájára hivatkozna,²⁸ akkor az egész itt elemzett és kritizált bírói érvelés helyes lenne, mert ilyen kifogással a váltókezes nem élhet, tekintettel a váltókezességi jogviszony autonóm jellegére.)

Így a váltókezes a konkrét esetben a biankó váltó aláírója, a kitöltési megállapodás résztvevője és a visszaélésszerű kitöltésből eredő kifogás alanya.

A *második érv* sem elhanyagolandó. A váltókifogások rendszerének részletes elemzése is a bírói tévedésre mutat rá. Gyakorlatilag négy típusú váltókifogás létezik:²⁹

- *objektív és abszolút kifogások*, amelyet bármely váltóhitelező ellen bármely váltóadós érvényesíthet, például az eredeti váltó birtoklásának hiánya, a váltókellékek hiánya, a váltó korábban megtörtént kifizetése stb.;

- *objektív és relatív kifogások*, amelyeket bármely váltóhitelező ellen lehet érvényesíteni, azonban csak bizonyos váltóadósok által, így például azon váltóadós által, amelynek váltó keretében történt kötelezettségvállalása nem lenne érvényes (cselekvőképtelenség, hamis aláírás);

- *szubjektív és abszolút kifogások*, amelyeket bármely váltóadós érvényesíthet meghatározott váltóhitelezővel szemben;

- *szubjektív és relatív kifogások*, amelyeket csak meghatározott váltóadós érvényesíthet meghatározott váltóhitelezővel szemben (akarathibák, alapjogviszonyból eredő kifogások).

Alapvető kérdés, hogy melyik kategóriába tartozik a váltó visszaélésszerű kitöltésére vonatkozó kifogás? Álláspontom szerint a harmadik csoportba, a szubjektív és abszolút kifogások közé, mert egyfelől csak a váltó kedvezményezettje ellen lehet vele élni, illetve a későbbi váltóbirtokosokkal szemben csak akkor érvényesíthető a Vtv. 10. §-a alapján, amennyiben „a váltót a váltóbirtokos rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el”. Kuncz Ödön szerint „3-ik

27 Ptk. 1:5. § (1): „A törvény tiltja a joggal való visszaélést.”

28 Ptk. 6:91. §: „Akit a másik fél szándékos magatartásával tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, a megtevesztés hatására tett szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.”

29 Stanciu D. CÂRPENARU: *Tratat de drept comercial român*, Editura Universul Juridic, Bukarest, 2012, 647–648.

*jóhiszemű váltóbirtokossal szemben egyáltalán nem hivatkozhatnak arra, hogy az utólagos kitöltés megállapodás-ellenes, sem pedig arra, hogy a kitöltő az ő meghatalmazásuk ésszerű határait túllépte. Jóhiszemű 3-ik személlyel szemben u. i. a váltókötelezett tisztán saját veszélyére és felelősségére teszi azt, hogy olyant bízott meg az utólagos kitöltéssel, aki erre a bizalomra nem bizonyult méltónak.”*³⁰ Következésképpen harmadik jóhiszemű váltóbirtokossal szemben ez a kifogás nem érvényesíthető. Másfelől viszont a váltó kitöltésére vonatkozó megállapodás, vagyis megbízás megszegése áll fenn, amely a váltó érvényes létrejöttét befolyásolja, bármely váltóadós hivatkozhat erre a kifogásra. Így a váltó visszaélésszerű kitöltése olyan jellegű kifogás, amelyre bármely váltókötelezett hivatkozhat a váltó kitöltő első kedvezményezettrel szemben, illetve későbbi váltóbirtokosokkal szemben abban az esetben, ha a váltót az rosszhiszeműen szerezte, illetve a megszerzésével kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el. Viszont nem lehet e kifogással élni a jóhiszemű váltóbirtokossal szemben.³¹

E két érv alapján egyértelmű, hogy a hivatkozott határozatok nem alkalmazták helyesen a váltójogot.

6. Következtetések

A röviden elemzett jogeset is jelzi a váltókban rejlő rendkívüli lehetőségeket, amelyeket a gazdasági élet számára nem kihasználni sajnálatos lenne, ezért a váltójog „feltámadásáért” a magánjogászoknak sokat kell tenniük. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy megfelelő tudományos és oktatási munka szükséges annak érdekében, hogy a rendkívül érdekes, de tagadhatatlanul nehéz váltójogot pontosan, helyesen alkalmazza a gyakorlat. Álláspontom szerint a váltójog feltámasztásának kulcsa nem is a jogászképzésben rejlik: inkább a közgazdászképzésben kellene legalább egy előadás keretében elmagyarázni a váltó használatában rejlő – nagyszámú és megkérdőjelezhetetlen – előnyöket. Ha a váltó gazdasági előnyeit a közgazdászok megismerik, akkor fog a váltó használata újra elterjedni, és ennek következményeként fog a váltójog „feltámadni”.

De az a tény, hogy a rendszerváltás előtti évtizedekben az állami vállalatok közötti üzleti forgalomban nem volt igény a váltókra, és ennek következtében a váltójog feledésbe merült, messzemenően nem jelenti azt, hogy a váltó elavult jogintézmény lenne.

30 KUNCZ: *i. m.*, 340.

31 Radu ECONOMU: *Manual practică de drept cambial*, Editura Lumina Lex, Bukarest, 1996, 162; Ion DOGARU, Lucian SĂULEANU: *Teoria generală a obligațiilor comerciale*, Editura Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2006, 362; D. GĂLEȘESCU-PYK: *Cambia și biletul la ordin*, vol. II, Editura Tiparul Românesc, Bukarest, 1947, 773–774. stb.